

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 28. ledna 2020 ve věcech č. 10355/09 a pěti dalších – *Lobarev a ostatní proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že trestní řízení proti stěžovatelům, ve kterých byly před soudem čteny výpovědi svědků z přípravného řízení z důvodu jejich nedosažitelnosti, jelikož se skrývali a vyhýbali spravedlnosti, byla jako celek spravedlivá, a proto nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé byli v letech 2008 až 2014 obviněni v nesouvisejících trestních řízeních z trestných činů týkajících se drog a podvodu a odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Svědci obžaloby, kteří byli podezřelí nebo obviněni v jiných trestních řízeních, se nedostavili k soudu a jejich výpovědi učiněné v přípravném řízení byly na hlavních líčeních přečteny, což právní úprava za výjimečných okolností, jako je nedosažitelnost svědka, připouštěla. V případě některých stěžovatelů soudy v rozsudcích pouze odkázaly na příslušné ustanovení trestního řádu. Ze spisů však plyne, že informace o zařazení svědka na seznam hledaných osob, případně hledání svědka policií, soudy získaly od policisty a vyšetřovatele. V případě jiného stěžovatele bylo v rozsudku uvedeno, že svědek se skrývá, a z odvolání stěžovatele je patrné, že tuto informaci podala federální bezpečnostní služba. V rozsudcích týkajících se ostatních stěžovatelů jsou přímo uvedeny důvody pro nepřítomnost svědků, kterými byly rozhodnutí vyšetřovatele a jiného soudu zařadit svědka na seznam hledaných osob a informace, že svědek je na seznamu hledaných osob s tím, že jiný soud vedl trestní řízení proti svědkovi a z důvodu vyhýbání se spravedlnosti ho zařadil na seznam hledaných osob a řízení přerušil. Jeden ze stěžovatelů podpořil podání oficiální žádosti státního zástupce na jiný soud s dotazem na místo pobytu svědka a o odpovědi na žádost byl zpraven. Odsouzení všech stěžovatelů bylo založeno na množství jiných důkazů. Soudy výpovědi nepřítomných svědků analyzovaly, porovnaly je s jinými důkazy a označily za konzistentní.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 PÍSM. D) ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali porušení práva na spravedlivý proces, jelikož nemohli vyslechnout svědky obžaloby, jejichž výpovědi pořízené v rámci přípravného řízení přispěly k jejich odsouzení stěžovatelů.

a) Obecné zásady vyplývající z judikatury Soudu

Soud zopakoval, že záruky v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy jsou specifickými aspekty práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, které je třeba vzít rovněž na zřetel. Hlavním úkolem Soudu na poli čl. 6 odst. 1 je zhodnotit celkovou spravedlivost trestního řízení (*Taxquet proti Belgii*, č. 926/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. listopadu 2010, § 84).

Při posouzení, zda bylo řízení jako celek v případech, kdy je jako důkaz připuštěna výpověď svědka učiněná v přípravné fázi řízení a tento následně nebyl přítomen a vyslechnut před soudem, spravedlivé, Soud postupuje podle třístupňového testu stanoveného ve věcech *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království* (č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, § 152) a *Schatschaschwili proti Německu* (č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 118). Soud musí určit: a) zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědka, a tedy i pro připuštění výpovědi tohoto nepřítomného svědka jako důkazu, b) zda byla výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obžalovaného nebo měla značný význam a její připuštění mohlo znevýhodnit obhajobu a c) zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně

silných procesních záruk, které kompenzovaly obtíže způsobené obhajobě v důsledku přijetí takové výpovědi a zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.

Pokud jde o první krok testu, vnitrostátní soud musí mít závažné skutkové nebo právní důvody, proč nebylo možné zajistit přítomnost svědka u hlavního líčení. Nedostaví-li se svědek z důvodu jeho nedosažitelnosti, soud musí učinit vše, co od něj lze přiměřeně požadovat, k zajištění jeho přítomnosti u hlavního líčení, včetně toho, že musí svědka aktivně hledat s pomocí vnitrostátních orgánů i policie. Z uvedeného vyplývá, že soudy budou pečlivě zkoumat důvody, pro které se svědek nemůže dostavit k hlavnímu líčení, a vždy přitom zohlední jeho konkrétní situaci (*Schatschaschwili proti Německu*, cit. výše, § 120–121).

Pokud jde o důvody nedostupnosti svědka, Soud rozlišil mezi svědky, které nelze nalézt, a svědky, kteří se vyhýbají spravedlnosti. U svědka, kterého nelze najít, Soud vyžaduje, aby soud vynaložil veškeré rozumné úsilí k zajištění jeho přítomnosti u hlavního líčení. K tomu mají vnitrostátní soudy k dispozici širokou škálu nástrojů. Mohou se dotázat příbuzných a známých (*Klimentyev proti Rusku*, č. 46503/99, rozsudek ze dne 16. listopadu 2006, § 30 a 125), využít policejní pátrání včetně mezinárodní právní pomoci (*Lučić proti Chorvatsku*, č. 5699/11, rozsudek ze dne 27. února 2014, § 80), vyhledávat ve vězeňských registrech a národních databázích a databázích Interpolu (*Tseber proti České republice*, č. 46203/08, rozsudek ze dne 22. listopadu 2012, § 50) anebo využít občanských rejstříků a rejstříků městských rad (*Sicč proti Rumunsku*, č. 12036/05, rozsudek ze dne 9. července 2013, § 25 a 63). Soudu nepřísluší stanovit seznam konkrétních opatření, která musejí vnitrostátní soudy přijmout, aby učinily vše, co od nich lze přiměřeně požadovat, k zajištění přítomnosti svědka, kterého nakonec považovaly za nedosažitelného (*Schatschaschwili proti Německu*, cit. výše, § 121).

Jiná situace je u svědka, který se skrývá a vyhýbá spravedlnosti. Vnitrostátní soudy čelí situaci, kdy prakticky nemají prostředky k nalezení svědka, a bylo by nadměrně formalistické nutit je vyvíjet další úsilí nad rámec pátrání po osobách vyhýbajících se spravedlnosti. Za těchto okolností se nalézací soud musí předtím, než dospěje k závěru, že je dán závažný důvod pro nepřítomnost svědka, ujistit o tom, že se svědek vyhýbá spravedlnosti a že obžalovaný je o tom informován tak, aby měl možnost se k přijatým opatřením vyjádřit.

b) Jejich použití na projednávané věci

Pokud jde o první krok testu, vnitrostátní soudy uvedly jako důvod pro připuštění výpovědi nepřítomných svědků z přípravného řízení zejména to, že se skrývají a že jsou někteří z nich na seznamu hledaných osob. Soudy se opřely o informace od příslušných orgánů, jakými byli státní zástupce, vyšetřovatel, policista, federální bezpečnostní služba nebo jiný soud. Stěžovatelé byli informováni o nepřítomnosti svědků a důvodech jejich nepřítomnosti a současně nic nenaznačuje, že by byli zbaveni možnosti vyjádřit se k uvedeným důvodům a přijatým opatřením. Naopak, jeden ze stěžovatelů se připojil k oficiální žádosti státního zástupce o potvrzení informace o uvedení svědka na seznamu hledaných osob a před odvolacím soudem zpochybnil oficiální informaci o uprchlém svědkovi. Někteří stěžovatelé před Soudem namítali, že bylo možné svědky nalézt, nicméně Soud konstatoval, že tyto námitky měly být vzneseny ve vnitrostátním řízení, což stěžovatelé neučinili. Pouze u dvou stěžovatelů byly v rozsudcích výslovně uvedeny zvláštní důvody pro nepřítomnost svědků a zdroje informací, v ostatních případech bylo možné podrobnosti zjistit z jiných dokumentů. Je nicméně zjevné, že soudy ve všech případech provedly pečlivou kontrolu a dospěly k závěru, že byly dány závažné důvody pro nepřítomnost svědků. Soud nemá důvod s jejich zjištěními nesouhlasit.

K druhému kroku testu Soud uvedl, že výpovědi svědků z přípravného řízení nebyly jedinými ani rozhodujícími důkazy, třebaže měly značnou váhu. Odsouzení stěžovatelů byla založena na množství důkazů, vedle výpovědí nepřítomných svědků se jednalo o výpovědi stěžovatelů a svědků obhajoby i obžaloby, věcné a listinné důkazy, nahrávky, zprávy z forenzního vyšetřování a video nahrávky. Způsob, jakým vnitrostátní soudy vyložily výpovědi nepřítomných svědků, nepředurčil ani skutkový stav, ani odsouzení stěžovatelů (*Zadumov proti Rusku*, č. 2257/12, rozsudek ze dne 12. prosince 2017, § 59, 61 a 74).

Ke třetímu kroku testu Soud uvedl, že obhajoba mohla účinně předložit věc vnitrostátním soudům, napadnout předložené důkazy, včetně výpovědí nepřítomných svědků z přípravného řízení, zpochybnit výpovědi svědků obžaloby, předložit svoji verzi událostí a poukázat na nekonzistentnost jiných důkazů. Ve všech případech soudy přezkoumaly váhu a konzistentnost svědeckví nepřítomných svědků a porovnaly je s jinými důkazy. Soudy přezkoumaly verze událostí předložených obhajobou, ověřily je a následně je z rozumných důvodů odmítly. Obhajoba měla možnost nechat předvést svědky a vyslechnout je.

Ve světle výše uvedeného Soud dospěl k závěru, že trestní řízení byla z hlediska řízení jako celku spravedlivá. K porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy tedy nedošlo.